

Kern Tamás

A Nemzetőrségtől az Önkéntes Tartalékos Rendszer reformjáiig

A világ egyetlen egy országa sem engedheti meg, hogy a biztonságát befolyásoló valamennyi veszély elhárítására kizárólag az állandó reguláris haderőt alkalmazza. A NATO-tagországok és a semleges államok többsége ezért olyan tartalékos erőket tart fenn, melyek képesek a különböző veszélyek elhárítására, illetve speciális feladatok ellátására (például területvédelem, katasztrófavédelem, a belső társadalmi rend fenntartása, terrorizmus elleni küzdelem, külföldi békefenntartásban történő közreműködés). A Magyar Honvédség jelenleg ezeknek az elvárásoknak még képtelen megfelelni, hiszen az ország egy működőképes tartalékos haderő kialakításának az elején tart. A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy erről a releváns katonapolitikai kérdésről kialakult politikai disputának az utóbbi tíz évben megragadható legfontosabb átlomásait röviden bemutassa, de nem tekinti feladatának, hogy nemzeti kitékintésben értékelje a hazai változásokat.

Az 1990-es évek közepétől kezdődően a magyar civil társadalom több aktora (például az Alba Kör, a Hadkötelezettséget Ellenzők Ligája) a politikai közbeszéd részeként vitát nyitott a sorkatonai szolgálat megszüntetéséről, és ezzel párhuzamosan egy önkéntességen alapuló professzionális hadsereg létrehozásának szükségességéről. Az ezredfordulóig kellett azonban várni arra, hogy a magyar politikai osztály szinte egyöntetűen – az FKGP és az MDF bizonyos köreinek kivételével – támogatásáról biztosítsa a sorozáson alapuló hadseregmodell belátható időn belüli megszüntetését. A Fidesz vezette kormány az egyetértés első jeleként előterjesztette, az országgyűlés 2000-ben pedig elfogadta „A Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól” szóló 61/2000. országgyűlési határozatot (VI. 21.), melyben a parlament hitet tett a sorkatonai szolgálat – igaz, ekkor még hosszú

átmenet utáni – megszüntetése mellett. A téma szakmapolitikai elfogadottsága, valamint kiemelt társadalmi támogatottsága okán így a 2002-es országgyűlési választások egyik releváns szakpolitikai kérdésévé vált. Ilyen előzmények okán nem meglepő tehát, hogy a Medgyessy-kormány programjában ez a célkitűzés olyan hangsúlyos katonapolitikai feladatként fogalmazódott meg, melyet a ciklus végéig mindenképpen realizálni kell. A politikai folyamatok azonban már 2004-ben felgyorsultak, és még a parlamenti pártok együttműködésének köszönhetően – az alkotmány módosításával és egy új honvédelmi törvény megalkotásával kombinálva – ebben az évben megszűnt a sorozáson alapuló hadseregmodell, s helyét 2004 végétől, 2005 elejétől egy professzionális szervezetszerű (hivatásos, szerződéses és önkéntes tartalékos állományból álló) Magyar Honvédség vette át.

Ezzel a professzionális haderő – és a témánk szempontjából fontos – Önkéntes Tartalékos Rendszer (ÖTR) kiépülése elől a politikai akadály elhárult. A 2004 vége óta professzionális keretek között működő honvédség azonban máig nem alakította ki az önkéntesség elvén működő tartalékos haderő működőképes kereteit, holott a katonai és a politikai szakma tulajdonképpen 2006 óta egyre aktívabban szorgalmazza, hogy Magyarországon is racionális vita folyjék az Önkéntes Tartalékos Rendszer megújításáról. A tartalék erőknél – legyen szó hadkötelezettségen alapuló vagy az önkéntesség elvére épülő hadseregmodellről – az a legfontosabb rendeltetése, hogy válsághelyzetekben (például területvédelmi, katasztrófavédelmi feladatok) bevetettségükkel gyorsan növelhetővé váljék a reguláris erők létszáma.

Politikai koncepciók a tartalékos rendszer kiépítésére 2000 és 2004 között

Magyarországon az első politikai kísérlet egy kvázi tartalékos katonai rendszer kiépítésére Simicskó István nevéhez köthető, aki 2000 kora őszén benyújtott egy határozati javaslatot (H/3107 irományszám) „A Nemzetőrség létrehozásáról”. Az akkor kormánypárti (Fidesz) politikus célja szerint – amennyiben javaslatát az országgyűlés magáévá tette volna országgyűlési határozat formájában – a kormánynak 2001. április 15-ig a parlament elé kellett volna terjesztenie a Nemzetőrségről szóló törvényjavaslatot, annak érdekében, hogy még 2001 folyamán megalakulhasson a honvédelmi miniszter irányítása alatt a Nemzetőrség parancsnokságának törzse, valamint egy nemzetőregység. A koncepció szerint az új fegyveres erő mintegy 20-

22 ezer főt számláló, vegyes (önkéntes és sorozott) rendszerű szervezet lett volna, amely – átmeneti idő után – felváltotta volna a sorkatonai intézményt. A tervezet logikusnak tűnt annyiban, hogy 2001-re már a kormány is magáévá tette azt a politikai és társadalmi agendát, miszerint Magyarországon is szükségesszerű – igaz, időben elnyújtva – a sorozásos modelltől a professzionális haderővé történő átalakulás elindítása. A koncepció szerint a Nemzetőrség sorozott tagjai a kötelező három hónapos alapkiképzés után szabadon dönthettek volna arról, hogy önkéntes alapon tovább szolgálnak a Nemzetőrség keretein belül vagy leszerelnek. A politikus elképzelése szerint tehát az országban két, párhuzamosan működő honvédelmi fegyveres szervezet jött volna létre viszonylag rövid idő alatt: egyrészt egy jól felszerelt, kis létszámú professzionális hadsereg, hivatásos és szerződéses katonákból, valamint a kötelező sorozáson és kiképzésen átesett polgárokból álló Nemzetőrség.

A koncepció alaphibája – álláspontunk szerint – a kényszorsorozás átmentésének kísérlete volt. A 21. század elején a fejlett országokban ugyanis komoly társadalmi igényként jelentkezett a haderők létszámának leépítése és ezzel párhuzamosan a kötelező katonai szolgálat eltörlése, még akkor is, ha időközben újabb veszélyforrások (például terrorizmus) jelentek meg globalizált világunkban. Így a javaslat elfogadása esetén minden bizonnyal Magyarországon is elemi társadalmi ellenállásba ütközött volna a sorozás intézményének hosszabb távú fenntartása a Nemzetőrség esetében, hiszen a korábbiakban a Magyar Honvédség vonatkozásában is hasonló tapasztalatokat tártak fel a szakértők. (Elég, ha csak a sorozáson alapuló modellben az egészségügyi felmentések nagy számára gondolunk.) Vitathatatlan

tény, hogy a honvédelem össznemzeti ügy – ahogy az erre történő hivatkozás Simicskó István 2000-es határozati javaslatának indoklásában is szerepel –, melynek biztosítására minden körülmények között törekedni kell. Nem szabad azonban elfeledni, hogy a rendszerváltással természetesen együtt járó – gazdasági, társadalmi, morális, politikai stb. – megrázkódtatásokkal terhelt társadalomban a hadköteles korúak egy jelentékeny részében ezek az erkölcsi indíttatású igények, illetve kötelezettségterjesztési szándékok részben vagy teljesen hiányoztak. Miként nehezen lettek volna megmagyarázhatók a társadalom számára azoknak a többletforrásoknak a bevonása is, amelyek elengedhetetlenül szükségesek egy újabb katonai szervezet (Nemzetőrség) felállítása esetén.

Mindezeket a valós problémákat érzékelve a kormány arra az elhatározásra jutott, hogy a Simicskó-javaslatot erősen felpuhítva egy egységes koncepciót nyújt be a parlamentnek. Az országgyűlés kisebb vita után – és az ellenzék egy részének (MSZP, SZDSZ) ellenállása ellenére – 2001. december 18-án elfogadta a 100/2001. számú, „A Nemzetőrség létrehozásáról” szóló országgyűlési határozatot. Ez a jogi norma azonban már nem rendelkezik a Nemzetőrség felállításáról, csak egy előkészítő bizottság – 2002. április 1-jéig történő – felállításáról, továbbá arról, hogy a parlament felkéri a kormányt, hogy 2002. december 31-ig terjessze a kidolgozott törvényjavaslatot, valamint a szükséges törvénymódosításokat az országgyűlés elé. A 2002-es országgyűlési választások, illetve a kormányváltás következtében a javaslat megbukott, bár jeleznünk kell, hogy a választási kampány forgatagában az Orbán-kormány megfeleltetett kötelezettségéről, így az előkészítő bizottság felállítására nem került sor.

Erre is hivatkozva, a Medgyessy-kormány honvédelmi minisztere 2003 januárjában határozati javaslatot nyújtott be a „A Nemzetőrség felállításáról” szóló OGY-határozat hatályon kívül helyezéséről. Az előterjesztést jegyző Juhász Ferenc szerint az új kormány áttekintette a Nemzetőrséggel kapcsolatos kormányzati teendőket, és arra a következtetésre jutott, hogy célszerű azt összekapcsolni az önkéntes haderőre történő áttérés előkészítésének munkálataival. A védelmi kormányzat ennek alapján azt állapította meg, hogy egy új, önálló fegyveres erő (Nemzetőrség) létrehozása helyett a szándékozott cél (az állampolgárok bevonása a honvédelembe a professzionálisan működő honvédség mellett) célszerűbben és hatékonyabban elérhető az önkéntes tartalékos rendszer keretei között. Ezzel a szocialista vezetésű kormányzat egyértelművé tette, hogy a kényszersorozáson (is) alapuló újabb katonai szervezet kialakítása számára nem prioritás. További érvként hangzott el az előterjesztésben, hogy a Nemzetőrség finanszírozása olyan pótlólagos terheket róna a költségvetésre, melyet a magyar nemzetgazdaság nem bír el, miközben az önkéntes tartalékos rendszer anyagi kihatásai nyilvánvalóan nem érik el egy önálló fegyveres erő kialakításának költségeit. Ezek alapján a szocialista-szabaddemokrata többségű parlament hatályon kívül helyezte a „A Nemzetőrség felállításáról” szóló OGY-határozatot. A 17/2003-as számú parlamenti határozatot 2003. március 7-én fogadta el az országgyűlés. Bármennyire is magasztos és morálisan támogatható az Orbán-kormány és Simicskó István igyekezete a Nemzetőrség felállítására, a szakmai és a pénzügyi érvek alapján a Medgyessy-kormány döntése indokoltnak tűnik. A szakmai igazolás viszont nem érthető meg a sorozáson alapuló had-

seregmodell megszüntetésére irányuló politikai viták bemutatása nélkül.

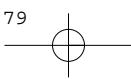
Az év folyamán a parlamenti pártok közötti kialakult vita árnyalt bemutatására a jelen tanulmány nem vállalkozhat, annyit azonban mindenképpen jelezni kell, hogy 2004 áprilisában a területet felügyelő szakminiszter kijelentette: a Magyar Honvédség 2004 végéig minden feltételt megteremt annak érdekében, hogy kizárólag önkéntes alapon működjen a magyar haderő. Juhász Ferenc első alkalommal veti fel hivatalosan, hogy a kormány még a nyáron beterjeszti azokat a többségében kétharmados törvénymódosításokat, amelyek megalapozzák a professzionális alapon működő haderőmodell kialakítását.

Július közepén a Fidesz elnöksége is a sorkatonai szolgálat végleges eltörlése mellett foglalt állást, július 26-án azonban a nagyobbik ellenzéki párt két határozati javaslatot nyújtott be a parlamentnek, amelyben a sorkatonaság eltörlését, illetve egy úgynevezett kiegészítő védelmi erő létrehozását szorgalmazta. A két határozati javaslatot ismételten Simicskó István jegyezte: a H/10853. számú „A Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról”, a H/10854. számú a „Kiegészítő védelmi erő létrehozásáról” szöveget. Az előbbi Simicskó előbb visszavonta, majd augusztus 6-án Szijjártó Péterrel, ugyanezzel a címmel újra beadta (H/10919.).

Az MSZP olvasatában a Fidesz önálló politikai akciót kezdett annak érdekében, hogy ne kelljen egyértelműen igent vagy nemet mondania a sorkötelezettség megszüntetésére. A szocialisták emellett úgy vélték, hogy a legnagyobb ellenzéki párt ismételten kísérletet tett arra, hogy a Nemzetőrséget burkolt formában, más néven állítsa fel. Így a kormánypártok a Fidesz határozati javaslatainak plenáris tárgyalását megakadályozták.

A kormány szeptemberben benyújtotta az országgyűlésnek az új honvédelmi – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló – törvény koncepcióját, egyben kezdeményezte az alkotmány idevágó rendelkezéseinek módosítását. A kormány álláspontja szerint a geopolitikai körülmények alapvető megváltozása, illetve az ország szövetségi kapcsolatrendszere (NATO, EU) miatt a hagyományos tömeghadisereg-modell fenntartását a továbbiakban semmi sem indokolja. A közel három hónapos, kemény parlamenti vita után a Fidesz hozzájárult az új honvédelmi törvény (2004. CV. törvény) és az alkotmánymódosítás elfogadásához. A törvény alapján az önkéntes haderő személyi állományát békeidőben az aktív hivatásos katonai állomány, a szerződéses önkéntes állomány, továbbá az időszakosan rendelkezésre álló, önkéntes tartalékosok képezik. Békeidőben a sorozás felfüggesztésre került, ugyanakkor konfliktus esetén az intézmény visszaállítandó.

A tartalékos haderő funkcionális működése azonban – ahogyan arra a bevezetőben felhívtuk a figyelmet – máig várat magára. A hadkötelezettség megszüntetésekor létrehozott Önkéntes Tartalékos Rendszerben – az akkori szabályozás szerint – az önkéntes tartalékos jogviszony önként jelentkezés alapján, kérelemre, a tartalékos katona és a honvédség között megkötött szerződéssel jött létre. A jelentkezők első alkalommal 25 napos kiképzésen vettek részt, majd évente 15-15 napra kötelezően behívhatóvá váltak, s az így eltöltött szolgálati időhöz kötötten 1-3 havi illetmény illetve meg a tartalékos szolgálatot vállalót. A legnagyobb probléma – s ebből adódóan a rendszer működésképtelensége – leginkább abból adódott, hogy az anyagi források és a jogszabályi környezet kialakításának hiányában az évi mintegy

kéthetes kiképzést az önkénteseknek saját szabadságuk terhére kellett vállalniuk, a munkáltatók kárpótlására ugyanis sem megfelelő anyagi bázis nem állt rendelkezésre, sem törvényi felhatalmazás nem kötelezte őket arra, hogy az önként jelentkezőket tehermentesítsék a rövid szolgálati időszak alatt. Így a rendszer diszfunkcionalitása már a kialakítás időszakától kezdve eleve kódolva volt, amit mi sem jelez jobban, minthogy az elmúlt négy-öt évben a feltöltöttség ezen a területen szinte sosem haladta meg az évi 100 főt. A kialakult helyzet tarthatatlanságát ugyanakkor az is jelzi, hogy a Magyar Honvédség tartalékos állománya működőképességének helyreállítása nélkül a minősített helyzetekre történő felkészülés sosem lesz teljes.

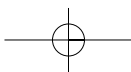
Kísérletek a rendszer átalakítására és megújítására 2006 után

Az utóbbi években tapasztalt, racionálisnak tűnő, a minisztériumot és a vezérkart, valamint az ahhoz tartozó organizációkat érintő átszervezések és modernizáció ellenére a védelmi vezetés 2008 végéig nem fordított kellő szakmai, jogi és anyagi figyelmet a tartalékos rendszer megfelelő kiépítésére. Szakmailag megalapozatlannak minősíthető az a korábbiakban hangoztatott politikai érv, amely szerint a különböző válságok, minősített időszakok bevezetése esetén a professzionális haderő kiegészítésére a korábban – még a kényszersorozás időszakában – kiképzett tartalékosok alkalmasnak bizonyulnak. Természetesen érzékeljük, hogy ezt a problémát a védelmi kormányzat önmagában képtelen volt felszámolni, hiszen meglévő források hiányában az érdekeltség megteremtésének realitása (mind a tartalékos

kötelékbe jelentkezők, mind a munkáltatók részére) vajmi csekélynek bizonyult, ráadásul a célkitűzés – a konvergencia-program mindenhatóságába vetett túlzott bizalom okán – nem bírta a kormányfő (és a pénzügyminiszter) feltétlen politikai és fiskális jellegű támogatását.

A tárca ugyanakkor különböző koncepciók társadalmi, politikai és szakmai vitáinak felkarolása révén jelentős lépéseket tehetett volna ennek a védelmi képességbeli hátrálynak a megszüntetésére. Ez a racionális törekvés azonban 2008-ig még szándék szintjén sem volt felfedezhető a minisztériumi vezetésben. Erre utal az az ambivalens kormányzati magatartás is, amelyet Simicskó István 2007 áprilisában a parlamentbe beterjesztett, önálló H/2885. irányműszámu országgyűlési határozati javaslatával kapcsolatban alakítottak ki.

„A Honi Gárda tartalékos védelmi erő létrehozásáról” szóló előterjesztésében az ellenzéki politikus leszögezte: a magyar állam a haderő-átalakítás során kialakuló kis létszámú, de professzionális jellegű hadereje ellenére, illetve az alapjaiban megváltozott új biztonságpolitikai kihívások közepette nem mondhat le arról, hogy a honvédelem ügyét továbbra is össznemzeti szinten, kiemelt prioritásként kezelje. Így – Simicskó érvelése szerint – a kormány alapvető feladata, hogy biztosítsa azokat a jogi, katonaszakmai és anyagi feltételeket, amelyek rövid határidőn belül lehetővé teszik, hogy bármely önként jelentkező magyar polgár olyan kiképzésben részesüljön, hogy megalapozott veszély esetén akár területvédelmi feladatokat is ellásson. A határozati javaslat így arra irányult, hogy országgyűlés kötelezze a kormányt, miszerint 2007. december 31-ig a Honvédelmi Minisztériumban hozzon létre egy szakértői bizottságot, amely a Honi Gárda felállításának feltételrendszerét (például fel-

adatok, szervezeti felépítés, finanszírozás) hivatott kidolgozni. Az előterjesztésben továbbá az is szerepelt, hogy az ügy tényleges előmozdítása érdekében a kormány a szakértői bizottság munkája alapján köteles legyen 2008. december 31-ig törvényjavaslatot terjeszteni a parlament elé.

A politikus javaslatában a Honi Gárdáról tehát egy olyan önkéntesség elvén alapuló, tartalékos védelmi erőként funkcionáló szervezet képe rajzolódik ki, amelynek rendeltetése, hogy a Magyar Honvédség szervezeti keretein belül, békeidőben elsősorban katasztrófavédelmi feladatokat ellátva, katonai konfliktus esetén pedig a honvédség kiegészítő-támogató alakulataként végezne (területvédelmi) feladatát. Simicskó István jól érzékelte, hogy a szervezeti és szerkezeti modellváltás óta a kormány képtelen volt egy valóban funkcionáló tartalékos struktúra feltételrendszerét kidolgozni. A politikus javaslatát azonban az országgyűlés kormánypárti többsége rövid időn belül annullálta: a honvédelmi és rendészeti bizottság május végén ugyan még egyhangú szavazással tárgysorozatba vetette a határozati javaslatot, azonban a kormánypárti többség a későbbiekben általános vitára már nem találta alkalmasnak.

A kormány és a kormánypártok részéről a KDNP-s politikus koncepciója persze a jelenkori magyar politikai logikának megfelelően – miszerint ellenzéki javaslatról van szó – elvethetőnek bizonyult. Szakmailag viszont csak abban az esetben lett volna igazolható a javaslat annullálása, ha a minisztériumi politikai vezetés egyben egyértelművé teszi, hogy a már szervezetileg létező Önkéntes Tartalékos Rendszert szerkezeti és anyagilag megerősíti, továbbá rászánja magát a jogi környezet (például a honvédelmi törvény, a munka törvénykönyve) alapvető átszabására annak érdekében, hogy a tartalékos rendszer valóban

működőképessé váljon. Azt ugyanis a hazai szakmai és politikai közvéleményen belül – kivéve talán az SZDSZ szakpolitikussait – akkor már senki sem vitatta, hogy a NATO-tagállamok szinte mindegyikében rendszeresített – persze eltérő szervezési elvekre épülő – működőképes tartalékos erőre Magyarországon is szükség van. Ennek az álláspontnak az egyértelmű képviselőjére azonban a magyar honvédelmi vezetés igazából csak 2008 kora nyarán szánta el magát.

A parlament ekkor már – bírva a kormány támogatását is – megszavazta Simicskó István (KDNP) újabb előterjesztését a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról. Ehhez persze Simicskó kompromisszumos magatartására is szükség volt, hiszen a 2007 novemberében benyújtott (H/4553.) önálló képviselői előterjesztését – a kormánypárti elvárásoknak megfelelően – módosította. Az ellenzéki politikus hozzájárult ahhoz, hogy az előterjesztéséből kimaradjon a „területvédelmi erő” kifejezés. Az így elfogadott 80/2008-as országgyűlési határozat szerint a kormány kötelezettségévé vált, hogy egy szakértői bizottság révén 2008. október 31-ig terjesszen a parlament elé egy olyan javaslatot, amely a 2004 végén létrehozott ÖTR teljes megújulását eredményezi. Többek között kerüljön részletes meghatározásra a tartalékos rendszerben „foglalkoztatottak” feladatrendszere, a hadkötelezettek nyilvántartását helyezték új alapokra, valamint dolgozzák ki az önkéntes feladatvállalás ösztönző rendszerét, amely egyaránt vonatkozna a tartalékos feladatokat vállaló állampolgárok ösztönzésére éppúgy, mint a munkaadók motiválására.

A kormány felkérésére felállított vizsgálati bizottság határidőre elvégezte feladatát, így a parlament 2008. december 1-jén – ismét politikai konszenzus mellett – megszavazta a 124/2008-as országgyűlési határo-

zatot „A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. OGY-határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról”. A szakértői bizottság munkáját segítő, külső (például tartalékos szövetség és munkaadói szervezetek által delegált) szakemberek bevonására is sor került, sőt egy ágazaton belüli és egy lakosság körében elvégzett közvélemény-kutatás adatait is felhasználták a minél pontosabb helyzetértékelés érdekében. A határozatban ismertetett vizsgálóbizottsági jelentés mellett, hogy egyértelművé tette, az önkéntes tartalékos szisztéma kizárólag a Magyar Honvédség integráns részét képezheti, leszögezte:

– Az önkéntes tartalékos rendszer 2005-öt megelőzően kidolgozott feltételrendszerre nincs teljesen összhangban az önkéntes haderőben jelentkező igényekkel.

– Maga a tartalékos rendszer kiépítésre került, ám a szabályozás, a tervezés és a kommunikációs-toborzó tevékenység terén kevesebb figyelmet kapott a katonai vezetés részéről.

– A Magyar Honvédség hadrendjében rendszeresített önkéntes tartalékos státusok száma rendkívül alacsony, nemzetközi összehasonlításban elégtelen.

– A tartalékos állomány sem létszámában, sem kiképzettségében nem eredményez komoly katonai potenciált.

– A létszám növelése csak a megfelelő anyagi (költségvetési) források esetében biztosítható.

– A lakosság önkéntes tartalékos szolgáltatóvállalási hajlandósága alacsony.

– A munkaadói oldal egyáltalán nem érdekelt abban Magyarországon, hogy a munkavállalók önkéntes tartalékos szolgálatot vállaljanak.

A helyzetértékelés egyértelművé tette, hogy a 2004-ben bevezetett – a kényszer-

sorozást felfüggesztő –, önkéntességen alapuló „professzionális” hadseregmodell máig elhanyagolta az utánpótlás szempontjából is kiemelkedő fontosságú önkéntes tartalékos szisztéma folyamatos fejlesztését. További problémát jelent, hogy naprakész katonai nyilvántartás hiányában Magyarország – veszély esetén – nem rendelkezik mozgósítási hadrenddel.

Kedvező fejlemény ugyanakkor, hogy a politikai osztály 2008 végére egységesen belátta, hogy a tartalékos rendszer korszerű „üzemeltetése” nemzetbiztonsági szempontból kiemelt feladat. Mindazonáltal az országgyűlési határozatban elrendelt feladatok meglehetősen ambíciószegények. Miközben ugyanis a dokumentum – nagyon helyesen – leszögezi, hogy a tartalékos rendszer fejlesztésére ütemezetten, több lépcsőben kerüljön sor, mindösszesen két kormányzati feladatot rögzített a közeljövőre. Egyrészt „a többletforrások bevonását nem igénylő, hatáskörébe tartozó intézkedéseket 2009. december 31-ig tegye meg”, másrészt 2011. december 31-ig terjesszen az országgyűlés elé egy olyan törvényjavaslat-csomagot, amellyel képes módosítani a tartalékos szisztémához kapcsolódó jogi környezetet (például a munkáltatók ösztönzése, a munkavállalók jogainak védelme). Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy egy valóban működő tartalékos rendszer legkorábbi időpontja 2013 vagy 2014. A tetemes időbeli csúszás, noha nem elfogadható, a védelmi ágazat krónikus alulfinanszírozásából adódóan – sajnálatos módon – természetszerű.

A kormányzat eleget téve a 124/2008-as országgyűlési határozatban foglaltaknak, 2009 októberében beterjesztette a Magyar Honvédség hivatalos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény módosítását. A 2009. CXLI. törvény – több más, az állomány

helyzetét befolyásoló paragrafusmódosítás mellett – pontosította az önkéntes tartalékos szolgálati viszony létesítésének feltételeit, meghatározta a felkészítés és a szolgálateljesítés körülményeit, szabályozta a szolgálati viszony megszűnésének eseteit, illetve megteremtette a szükséges felhatalmazást a munkáltatói ösztönző és kompenzációs rendszer elbírálási és folyósítási szabályainak kormányrendeletben történő rendezésére. A kormányrendelet a tanulmány időpontjáig nem készült el, így az előkészítés újabb hónapokat, éveket veszíthet.

A törvénymódosítás indoklása szerint a hatékonyan működő önkéntes tartalékos rendszer alapvető feltétele, hogy biztosítsák a Magyar Honvédség szempontjából valós harcértéket képviselő önkéntes tartalékosok rendelkezésre állását, valamint az önkéntes tartalékos katonák számának nagyságrendi növelését. Ennek érdekében a törvénymódosítás a tartalékos szolgálati viszony létesítésének életkori feltételeit megváltoztatta úgy, hogy 47-ről 50 évre változtatta a jogviszony létesítésének legfelsőbb korhatárát. Fontos változtatásnak minősíthető az is, hogy a Magyar Honvédség a jövőben a fiatalon nyugdíjba vonult állományt tartalékosként visszafoglalkoztathatja.

A törvénymódosítás további eredménye, hogy lehetővé teszi, hogy a jövőben megfelelő kiképzést követően a tartalékos állományba tartozók is szerepet vállalhassanak Magyarország nemzetközi, expedíciós (békefenntartói) feladatainak ellátásában. Az önkéntes tartalékos személy ugyanakkor szerződése megkötésekor írásbeli nyilatkozatával kizárhatja a külföldi szolgálatteljesítést. A változtatás lehetővé teszi a honvédség számára, hogy a missziókba történő személyi kiválasztáskor nagyobb merítési bázissal kalkulálhasson a jelenleginél.

Eredménynek kell ugyanakkor elkönyvelnünk azt is, hogy a politikai elit az önkén-

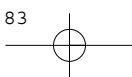
tes tartalékos haderő létszámában is meg egyezésre jutott. Az 51/2009-es országgyűlési határozatban a parlament a Magyar Honvédség létszámának legfeljebb négyezer önkéntes tartalékos státussal történő bővítését rendelte el. Hiába alakult ki azonban a kormánypártok és az ellenzék között a politikai konszenzus, ha sem a 2009-es, sem a 2010-es költségvetésben semmilyen forrás nem áll(t) rendelkezésre a jelenlegi tartalékos rendszer működtetése és a fentebb bemutatott direktívák alapján történő fejlesztése számára.

Következtetések

Mindezek ismeretében az alábbi politikai, szakmai következtetések levonására vállalkozunk, jelezve egyben, hogy inkább hangos gondolkodásról, semmint világos koncepcióról van szó.

1. Az új honvédelmi törvény elfogadása (2004. november 8.) óta a szocialista párt által vezetett kormányok a professzionális hadseregmodell-váltással párhuzamosan képtelenek bizonyultak egy működőképes tartalékos szisztéma kiépítésére. Felállt ugyan az Önkéntes Tartalékos Rendszer, ám sem a finanszírozást illetően, sem a jogi környezetet (például munkajogi kérdések) érintően nem vagy csak alig történt előrelépés. Az átalakítás motorjai az elmúlt öt-hat évben különben sem a kormány vagy a kormánypártok voltak, sokkal inkább a vizsgált időszak alatt mindvégig ellenzéki szakpolitikusként működő Simicskó István.

2. A kormányzat magatartásában kisebb elmozdulás figyelhető meg 2008-tól kezdődően, ennek köszönhető, hogy a kormányoldal és az ellenzék számára egyaránt fontos kompromisszumos szisztéma első lépései 2008-ban „megszülettek”. A jelenlegi rendszer felülvizsgálatával egy-

bekötte a Simicskó-koncepcióból átemelték a racionális elemeket. Fontos azonban, hogy a vita során a honvédség presztízse nem sérült. A Magyar Honvédséget mind ez ideig sikerült a napi politikai csatározásoktól távol tartani. A politikai távolságtartás a hadsereg szakmai működésének egyik legfontosabb feltétele.

3. A kompromisszumos döntés után kiemelten fontos feladat a társadalmi vita lebonyolítása. A társadalom tagjait közös kampányok sokaságával meg kell győzni arról, hogy a honvédelem össznemzeti ügy, az önkéntes tartalékos szolgálat vállalása hazafias tett. Mindamellett persze – a nemzetközi példák alapján – tisztában vagyunk azzal, hogy önkéntes tartalékos szolgálatra általában a tényleges állományból kiváló hivatásos és szerződéses katonák vállalkoznak. Ennek az az oka, hogy a katonai szolgálat iránti motiváltságuk az ő esetükben a legerősebb, és felkészültségük és kiképzésük okán is jól alkalmazhatók a tartalékos rendszerben.

4. Jelen pillanatban az ÖTR mellett civil társadalmi szervezetek (például a Magyar Tartalékosok Szövetsége, a Magyar Nemzetőrök Országos Szövetsége) sokasága tekinti feladatának a tartalékos szisztéma életben tartását. Hangsúlyoznunk kell, hogy ez a feladat kizárólag állami feladat lehet, azaz a tartalékos haderő csak a védelmi minisztérium integratív keretein belül működhet. Nemcsak annak okán, hogy ezek a civil szervezetek közvetlenül a rendszerváltás után, régi minták alapján szerveződtek, és a mai összetett védelmi

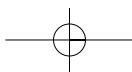
feladatok ellátására alkalmatlanok, hanem annak ismeretében is, hogy Magyarországon a civil szektor erőtlen. Márpedig egy ilyen, „hatalommal” is rendelkező szervezetet nem lehet mindenkorai politikai nyomásnak kitenni. A tartalékos erő alkalmazását kizárólag alkotmányos felhatalmazással, a Magyar Honvédség keretei között szabad engedélyezni. A politikai osztály közötti egyetértés ebben a kérdésben mindenképpen örvendetes. Ez persze nem jelenti azt, hogy ezek a civil szerveződések ne láthatnának el fontos társadalmi feladatokat, gondoljunk itt a hagyományörzésre vagy a demokratikus politikai kultúra terjesztésére.

Összefoglalva kimondható tehát, hogy a professzionális hadseregmodellt választó Magyarországnak sincs más lehetősége, minthogy tartalékos rendszerét megújítsa. Ennek a rendszernek viszonylag rövid időn (három-öt éven) belül képessé kell válnia arra, hogy adott esetben – a katasztrófahelyzetekben történő helytállás mellett – harci és kiszolgáló támogatást biztosítson az aktív haderőnek, s egyben tevőlegesen összekötő legyen a professzionális honvédség és a polgári közösség között. Ennek precíz kimunkálását azonban a politikai osztály a későbbiekben sem háríthatja másra. A katonaszakmai közeg készen áll arra, hogy az elitet ebben a munkájában segítse, s bizton állítható az is, hogy a magyar társadalomban is találhatóak olyan személyek, akik a megfelelő szabályozás és az anyagi ösztönzők ismeretében bátran vállalkoznak – szabadidejük terhére – a nemzet szolgálatára. ■

Irodalom

Czuprák Ottó: A tartalékerő szerepe a védelem hatásalapú képességének alakításában. *Hadtudomány*, 2006. 4. szám.

Czuprák Ottó: Paradigmaváltás a katonai tartalék erőknél. *Új Honvédségi Szemle*, 2006. 9. szám.

- Erdős László: Hangosan gondolkodom. *Új Honvédségi Szemle*, 2006. 3. szám.
- Gyarmati István: Quo vadis, honvédelem? *Európai Tükör*, 2008. 10. szám.
- Kern Tamás: A sorkatonai szolgálat megszüntetéséről folyó parlamenti viták. In *Pécsi Politikai Tanulmányok III.* Szerkesztette S. Szabó Péter. Pécs, 2006, PTE.
- Kern Tamás: A Honi Gárda esete a magyar politikai elittel – avagy szükség van-e önkéntes tartalékos erőre Magyarországon is? *Kommentár*, 2007. 5. szám.
- Kladek András: Önkéntes tartalékos rendszer és munkáltatói támogató program. Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, 2007.
- Szigeti Lajos: A nemzetőrség megalakításának kérdései. *Hadtudomány*, 2000. 4. szám.
- Urbán Lajos – Szigeti Lajos: A magyar haderő és a tartalékos katonák. *Új Honvédségi Szemle*, 2006. 5. szám.
- Urbán Lajos: Tartalékosok a békefenntartó műveletekben. *Új Honvédségi Szemle*, 2006. 10. szám.
- Urbán Lajos 2007. Az USA szárazföldi tartalékos alakulatai: a Nemzeti Gárda. *Új Honvédségi Szemle*, 2007. 2. szám.